

Provocat la duel, T. Maiorescu, pe scena politică bucovineană

Mircea A. DIACONU

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
mircea_a_diaconu@hotmail.com

Abstract: The study reconstructs an unknown episode in the life of T. Maiorescu concerning his challenge to a duel by Aurel Onciul. The context is the political life in Bucovina at the beginning of the 20th century, more precisely, the struggle between democrats and conservatives. Following a letter that Maiorescu sends to Eudoxiu (Doxuță) Hurmuzachi, which the latter publishes in *Deșteptarea*, Aurel Onciul feels aggrieved. As a consequence, Titu Maiorescu challenges him to a duel, and Eudoxiu Hurmuzachi sends him to court. The study also succinctly reconstructs both Titu Maiorescu's physical and mental state at that time and the relations Titu Maiorescu had previously had with Bucovina.

Keywords: T. Maiorescu; Aurel Onciul; Bucovina; duel.

Titu Maiorescu provocat la duel? Nu e nici un dubiu – faptul s-a petrecut în prima parte a anului 1903. Pentru a-l prezenta, apelul la *însemnările* sale *zilnice* ar trebui să fie esențial. Doar că *însemnările* se opresc la sfârșitul anului anterior. În 1903, Maiorescu nu mai notează nimic, în afara unei continuări a *fișei clinice*, din 1902, care sintetiza povestea din ultimii ani a furunculozei tot mai deranjante. Chiar dacă Maiorescu n-ar fi notat poate nimic despre incident în jurnalul său, din el am fi putut, totuși, înțelege ceva din contextul cotidian în care el se plasează. În tot cazul, în 1903, viața lui cotidiană nu putea fi foarte diferită de cea din 1902, pentru care *jurnalul* ne ajută. Așadar, cine e Maiorescu aceluși timp?

Două obsesii majore fac fundalul existenței sale imediate: oriunde s-ar afla, notează minuțios starea vremii (făcând comentarii, comparând-o cu cea din alți ani etc., etc.) și e obsedat – Z. Ornea vorbește despre ipohondria lui – de povestea *bubițelor*, *bubelor*, *buboielor* care-i apar în diferite locuri pe corp. Atât de obsedat încât, cum am spus deja, în 1902 face o sinteză a „furunculozei mele”, pe care o continuă cu evoluția lucrurilor până prin august 1903.

Pe lângă acestea, Maiorescu participă și organizează, la el acasă, firește, dar nu numai, tot felul de întruniri, e mereu în discuții, dezbateri, analize, comentarii, în vedea stabilirii unei direcții de conduită într-o anumită problemă, politică, culturală, ideologică, e în audiență la Regină ori la Principele Ferdinand, e invitat la festivități organizate de ministrul Rusiei ori de ministrul

austro-ungar. Pe 6 decembrie 1901, de exemplu, e deprimat că trebuie să facă atâtea „lucruri neplăcute, vizite la diplomați, audiență la rege”; altădată, narcisist parcă, transcrie atent invitația de la Ministrul Austro-Ungariei. Ce-i drept, e atras mai degrabă de micile can-can-uri, delapidări, infidelități, decât de discuțiile avute. Că poliția, care luase din fondurile secrete ale Siguranței suma de 150.000 de lei pentru a-i despăgubi pe evreii jefuiți în urma unor atacuri ale studenților, nu le-ar fi dat acestora decât 25.000, restul fiind cheltuiți la cărți. La ministrul Rusiei, de exemplu, „toți domnii cu grand-cordonul sub jiletcă (fiindcă fusese invitații tipărite și cu vreo 12 zile înainte trimise”), doar „bietul Fonton (ministrul însuși, n.m.), amabil ca întotdeauna, era bolnav și nu mânca nimic. A băut numai o apă minerală și un pahar de lapte”; la un examen de licență, sunt și două domnișoare. Despre una dintre ele, notează: „cap inteligent și muncitor, dar prea «fasonieră» (histerică?)”. Despre cealaltă: „bună față, frumușică, dar mărginită. Ce caută asemenea capete la licența în filosofie?”. În fine, lucrează constant – e frustrat când nu scrie, când simte că se instalează lenea, e în comisii de examene de tot felul, își ține cursurile la Universitate și, mai ales, călătorește în *civilizație*. În 10/23 aprilie pleacă din București, ținta finală fiind Viena (dar se oprește la Freiburg, la Heidelberg, la Munchen, la Baden-Baden – citește aici *Geografia* lui Mehedinți și Ricarda Huch, dar nu cartea despre romantismul german, care-l va fascina pe Nego, ci un roman), pentru a reveni acasă pe 5/18 mai. În vară, călătoria e mai lungă. Pleacă din țară pe 25 iunie/8 iulie, pentru a reveni pe 30 sept./13 oct., adăstând la Milano, la Viena, la Jenbach, Innsbruck, la Gossensass, unde rămâne aproape 10 zile, așa cum rămâne o perioadă mai lungă la St. Moritz-Bad. Cea mai mare perioadă o petrece aici; pe 11/24 august, nota: „Eu sunt bine, ieri dimineață eram elastic și vesel ca în tinerețe; după-amiază, după un dictat de aproape 2 ore la vol. 4 (am terminat partea VII și început partea a VIII, adecă am trecut peste jumătate) ceva căldură și ceva durere la cap. (E curios cum trebuie să fii prudent la așa înălțime cu activitatea cerebrală)” și hotelul se tot golește, iar el notează pe 14/27 august „ceva diaree (era vânt rău când am ieșit alaltăieri la 6 1/2 ore seara pe 10' ca să cumpărăm ciorapi lungi de lână peste genunchi pentru costumul meu de munte (loden verde aproape negru), care e astăzi gata și costă complet (jiletcă și încă o pereche de pantaloni de aceeași stofă în formă obișnuită 120 fr.) la croitorul Siebler din St. Moritz-Dorf. Ciorapii á 7 fr., alții și 12 fr.”. Pare să nu fie o călătorie de plăcere, sau nu doar de plăcere, ci mai degrabă de tratament. Nu întâmplător notează la St. Moritz, informație preluată din cartea unui medic, că aici s-ar fi vindecat „4 cazuri de furunculoză. În acest aer uscat și înalt!”. Oricum, în hoteluri lucrează intens și din notele zilnice înțelegem și stilul lui de lucru: dictează, completează, corectează. Dictează poate și pentru că, în anul anterior, avusese mari probleme cu tremurul mâinii, pentru care se tratase intens în străinătate.

În tot cazul, făcuse 62 de ani; deși vulturul zbura sau încă voia să zboare la înălțime (la drept vorbind, se trezea uneori la 5 dimineață să lucreze), simțea apăsarea anilor. La un moment dat, se teme că n-ar mai putea urca scările la Universitate; altă dată, vreme de vreo cinci săptămâni, simte dureri la brațul stâng, mai ales când vrea să-și prindă, la spate, catarama la jiletcă. În tot cazul, în fișa *furunculozei*, Maiorescu nota: „După buboiul sfârșit la 14 ian. (...), mi-au

mai venit în 1903: a: 24 fevr., o bubiță albă, de tot mică, după o blândă roșie la ceafa dreaptă, unde fusese buboiul cel rău, dar cu imediate comprese reci cu apă-sublimate în 4 zile totul, b. după două zile, a venit altă pată roșie, care cu sublimate a trecut în 2 zile”, și povestea continuă cu fapte din 17-20 martie („buboiș la ceafa dreaptă fără întindere”), 21-28 martie („bubiță la brațul stâng”), 1-5 aprilie („buboiș la țâța dreaptă pe drum de la Brașov la Pesta-Viena și Baden-Baden”), 29 și 30 aprilie, 1 mai și așa mai departe. Pe 5/18 februarie notase: „De vreo 2 ani nu mai scap de buboaie. (De când m-am lăsat de tutun? Sau de când îmi frec pieptul cu apă rece, după un sfat al d-rului Neagoe? Sau de când am 60 de ani și tot trebuie să am ceva? Diabet nu-i, lucruri acre, pipărate nu mănânc. Atunci ce?”. O umflătură apăruse chiar între „anus și scrotum” și o unge de câteva ori pe zi cu unt sau ulei de migdale, cu vaselină boricată și, timp de două ore, cu apă Gonlard. „De altminteri, notează, nu mă doare, nu mă jenează, nu mă împiedică de la plimbări. Dar tot e curios că nu trece mai iute”.

Ei, bine, în aceste zile dificile, chiar dacă e dispus adesea să se amuze, să și râdă („ne merge bine la amândoi – ține să spună la un moment dat, referindu-se la el și la Anicuța – și suntem, ca totdeauna, veseli”), surpriză, Maiorescu e provocat la duel. Și provocarea vine din Bucovina cu care, orice s-ar spune, avea (sau avusese) o relație specială. Nu e vorba de experiența de profesor la Cernăuți a tatălui său; poate nici de ajutorul dat studenților din societatea „Arboroasa”; folosirea cuvântului *detrunchiat* în scrisoare de mulțumire pentru o sumă care le fusese acordată risca să le aducă acestora ani buni de temniță. E vorba înainte de toate altceva, de povestea documentelor Hurmuzachi. Bazându-se pe corespondența dintre Maiorescu, Gheorghe Hurmuzachi și D. A. Sturdza, D. Vatamaniuc (Vatamaniuc 1991: 24) contestă ipoteza (Z. Ornea avea să repete ceea ce spusese cu insistență E. Lovinescu), intrată cumva în legendă (*se non è vero è ben trovato*), conform căreia, „chiar în ziua depunerii jurământului ca ministru”, pe 7 aprilie 1874, Maiorescu ar fi venit la Cernăuți pentru a discuta cu Gheorghe Hurmuzachi (1817-1882), fratele lui Eudoxiu, mort de câteva luni, despre soarta celor câtorva zeci de mii de pagini pe care fiul aceluia Doxache (1782-1857) care-i găzduise, la '48, pe revoluționarii pașoptiști din Moldova le copiase de prin arhivele secrete de la Viena și nu numai. De fapt, în 1875, cu ocazia sărbătoririi a 100 de ani de civilizație austriacă în Bucovina, la Cernăuți urma să vină împăratul însuși; se dezvelea statuia „maicii” Austria și se deschidea Universitatea germană „Franz Iosif”.

Or, faptul că publicarea acestor documente, abia ajunse, de altfel, la București, începe cu volumul al VII-lea, tipărit în 1877, volum care cuprindea și scrisorile privitoare la anexarea Bucovinei și, mai mult decât atât, faptul că în 1875 (după ce în primăvară fusese editată în franceză, la Paris), se tipărește, în traducerea probabilă a lui Slavici și cu prefața, nesemnată, a lui Kogălniceanu, *Răpirea Bucovinei*, o broșură cuprinzând corespondența care deconspira mașinațiunile diplomatice, morale, financiare (e un manual de diplomatie aici) finalizate cu anexarea Bucovinei, toate acestea vor fi avut, fără doar și poate, girul lui Maiorescu și poate nu numai girul lui. Va fi fost la mijloc inițiativa lui. Oricum, ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii publice, asigurase aducerea în

țară a documentelor și numise imediat comisia care avea să se ocupe cu publicarea bogatei arhive, formată din D. A. Sturdza (liberal, dar pe moșia lui de la Miclăușeni ajunseseră mai întâi coșurile cu documentele Hurmuzachi), Al. Odobescu, M. Kogălniceanu și Th. Rosetti, Ioan Slavici fiind secretarul ei.

Nu-i vorbă, până în 1903, Maiorescu călătorise de câteva ori la Cernăuți, avea aici buni prieteni, timpul părea mai mult decât prielnic („timp ca de vis în Cernăuți” notează într-un loc) și la una dintre întâlniri, din 18 febr./2 martie 1883, cum consemnează, l-a întâlnit chiar pe Aurel Onciul, cel care, după 20 de ani, în disputa lui cu Flondor pentru putere, nu ezită să-l implice pe Maiorescu și să-l provoace la duel. În 1883, însemnările rețin: „Cernăuți. A nins peste noapte. Afară, din nou plină iarnă. Aseară, teatru de diletanți ai societății românești de aici, într-o sală a otelului Moldavia, în etajul I. Tânărul jurist Flondor dirija orchestra (tânăr simpatic, zvelt), un frate mai mic toba mare (nostim de tot), alți școlari și studenți celelalte instrumente, v. Onciul flaut, gentilul... violoncel, un mic și încântător băiat Isopescu violină ș.a.m.d. Locuri vreo 200, sala ticsită (a 70 de crețari), dar numai cu invitație, nu putea intra oricine. Era acolo toată lumea mare și mijlocie din Cernăuți”. În 1883, Maiorescu era iubit la Cernăuți, poate chiar pentru soarta pe care o dăduse documentelor Hurmuzachi. Altfel, felul cum fusese anexată Bucovina ar fi rămas încă o enigmă pentru multă vreme.

Ce anume avea să declanșeze întâmplarea din 1903? Nimic altceva decât o scrisoare trimisă de Maiorescu lui Eudoxiu Hurmuzachi (1845-1931) (cărui, și pentru a se deosebi de unchi și de bunic, i se spunea Doxuță), fiul lui Gheorghe, prin urmare nepot de frate al celebrului înaintaș cu același nume, publicată de acesta în „Deșteptarea”, motiv de a fi și el chemat în instanță. Pentru a înțelege faptele, e nevoie de o plasare în context, pe care n-o putem prezenta aici decât succint. Cert este că pe scena politică a românilor din Bucovina se petreceau fapte de o violență nemaîntâlnită. Cu miza obținerii, prin ignorarea intereselor naționale, de clamate drepturi sociale pentru țărani, Aurel Onciul și Florea Lupu, care vor înființa Partidul Democrat, îl atacă pe Iancu Flondor și, printre alții, pe acest Eudoxiu Hurmuzachi, din tabăra vechilor naționali. Vizând obținerea unor poziții în organismele politice locale sau centrale și beneficiile de putere care decurgeau de aici, Onciul e dispus să facă orice pentru a-și distruge și elimina adversarii. Realizează în acest sens chiar un manual de conduită politică. Așa încât, posibilitatea de a-l ataca pe Maiorescu, indiferent cum s-ar fi petrecut lucrurile mai departe, nu putea decât să-i aducă avantaje, cu atât mai mult cu cât argumentul invocat era onoarea. Ce-i drept, în Bucovina sunt câteva cazuri de sinucidere din motive de salvare a onoarei.

Așadar, provocarea la duel și atacurile violente care vor urma din partea lui Aurel Onciul și Florea Lupu sunt declanșate de scrisoare pe care Maiorescu i-o trimisese lui Eudoxiu Hurmuzachi, publicată de acesta, sub titlul (sintagmă preluată din scrisoare lui Maiorescu) „Aspirări mai înalte...”, în „Deșteptarea” (1903: 1-2).

București, 15/28 martie 1903
Stimate Doamnă Baron,

Vă puteți închipui mirarea ce m-a cuprins, când – primind pentru prima oară o scrisoare de la D-voastră – am văzut că ea este motivată de declararea d-lui deputat Florea Lupu, făcută în procesul intentat jurnalului „Deșteptarea” la Tribunalul din Cernăuți și al cărei text, tradus în românește, este următorul:

„Nu Dr. Lupu, ci patronii ascunși ai foaiei «Deșteptarea», în cap cu baronul Eudoxiu Hurmuzachi, așa numitul «prezident al partidelor române unite», au cerșit subvențiune, și anume nu în Austria, ci în regatul României. Dl. Victor baron Styrcea (Stârcea, n.m.) a recomandat clica de la «Deșteptarea» printr-o scrisoare adresată fostului ministru român T. Maiorescu, și baronul Eudoxiu Hurmuzachi a cerut în persoană de la D. Maiorescu sprijin, adică bani. Nu este deloc admisibil din banii aduși de la București să se susție stăpânirea politică a clicii boierești și prin aceasta să se mai încarce poporul român și cu prepusul odios că ar fi lipsit de loialitate (față de Imperiul Austriac). Dacă „Deșteptarea” și patronii ei vor să se îndoape cu bani străini, să o facă în propriul lor nume, dar nu în numele poporului român”.

D-voastră adăogați că dl. Florea Lupu a făcut această «învinuire calomnioasă» pe temeiul spuselor dlui Aurel Onciul din Brünn „în urma vizitei” sale la mine în București. În adevăr dl. Aurel Onciul a fost la mine în ziua de 27 ianuarie (9 februarie) a. c.

Sunt deocamdată trei oameni pe lume, care știu că declararea de mai sus a d-lui Florea Lupu este cu desăvârșire falsă, și acești trei oameni sunt: D-voastră, Baronul Victor Styrcea și subscrisul.

Cât pentru mine îndeosebi, declar explicit: că niciodată, nici D-ta, nici Baronul Styrcea nu mi-ați cerut nici un fel de sprijin, nici material, nici moral, pentru vreun jurnal sau vreo altă întreprindere politică sau de orice fel din Bucovina, că niciodată nu a fost între noi vreo vorbă despre «Deșteptarea», cu atât mai puțin mi-ați trimis vreo scrisoare despre așa ceva, afară de prima și totodată ultima D-voastră scrisoare de la 16 martie a.c., la care răspund acum.

De la D-voastră, stimatul meu Domn, nici nu putea să fie: relațiile noastre sunt prea străine. Cu unchiul D-Voastră am fost în relații mai de aproape; cu D-voastră personal n-am avut această onoare.

De la Baron V. Styrcea – ce e drept – am primit în viața mea vreo cinci scrisori; însă una e relativă la școala de pe moșia D-sale din România și la impozitul fonciar al acestei moșii, celelalte sunt exclusiv relative la chestia artistică și literară, la o carte a lui Mach, la recomandarea meritelor muzicale ale d-lui Adalbert Hrimaly etc., etc. Iar în prea rarele momente în care ne-am întâlnit la Cernăuți și la București, obiectul interesului nostru a fost muzica, dl. Styrcea cântând la clavier cu măiestria-i cunoscută, eu ascultându-l cu adâncă mulțumire. Cine în relațiile noastre presupune cea mai mică urmă de preocupări politice, se află într-o mare eroare.

Acesta e adevărul.

Dar la ce folosește simpla arătare a adevărului când ai a face cu o declarație a d-lui Florea Lupu sau cu o povestire ca a d-lui Aurel Onciul? Când se pune chestia pe susținerea bănească a unui jurnal străin, învinuirile sunt foarte ușoare, iar dovezile contrare foarte grele.

La răspunsul meu categoric că dl. Styrcea și Hurmuzachi nu mi-au cerut niciodată și că eu nu am dat niciodată jurnalului „Deșteptarea” vreun ajutor, nici material, nici moral, denunțatorii cu aspirații mai înalte vor întâmpina: apoi firește! cine dă bani pentru agitare prin presa străină, nu o spune în vileag; dacă îl întrebi, tăgăduiește, acesta este obiceiul.

Asta e din păcate în multe cazuri. Și totuși se întâmplă din când în când și excepții, în cari se poate dovedi că o denunțare de felul celei citate este neadevărată. Și tocmai cazul nostru este din cele excepționale: eu însumi pot aduce probe despre neadevărul denunțării, și iată unele din ele:

Vizita d-lui Aurel Onciul la mine în București, cu ocazia căreia se pretinde că ar fi aflat d-sa cele denunțate de dl. Florea Lupu, nu s-a petrecut între patru ochi,

adecă numai între d-sa și mine, ci a avut în tot decursul ei un martor competent pe dl. Stavri Predescu, avocat, fost procuror al Tribunalului din București. Vă alătur aici (în original) scrisoarea acestui martor decisiv în chestie”.

Și după reproducerea mărturiei acestui martor, Maiorescu continuă: *Cred că am adus destule dovezi pentru a învedera nu numai neadevărul, dar și absurditatea denunțării în chestie. Iată dar unul din cazurile în cari niște denunțatori cu aspirații mai înalte s-au prins în propria lor cursă, și înscenarea d-lui Florea Lupu, care, cu grija d-sale pentru lealitatea compatrioților, avea o aparență așa de tragică, s-a arătat în realitate o simplă comedie de rând.*

Scuzați, stimată domnule Baron, lungimea acestei scrisori; dar vorba berlineză: Wenn schön, denn schön.

Cu cea mai deplină stimă, Titu Maiorescu

Sub același titlu, „Aspirări mai înalte” (sub care va mai va mai semna un articol și în nr. din 1 iunie 1903), Aurel Onciul publică în „Privitorul” (1903) scrisoarea pe care, pe 19 aprilie 1903, i-o trimisese lui Maiorescu, de la Brünn (Brno, n.n.). Onciul ajunsese aici, în Moravia, în urma unui conflict avut la Viena, unde era, se pare, secretar ministerial Or, neprimind răspuns de la Maiorescu, tipătește scrisoarea, în așa fel încât provocarea la duel devine publică.

Domnule!

Reîntors dintr-o călătorie la Roma și Napoli, aflu publicată în „Deșteptarea” o epistolă a Domniei-Voastre, în care mă faceți „denunțator cu spirări mai înalte”.

Față de insulta aceasta dați-mi voie să constat în interesul adevărului următoarele:

Am fost la Domnia-Voastră în 9 Februar cu singura intenție, cum V-am spus, să fac un act de curtoazie față de un bărbat venerat de mine ca fruntaș în literatură și ca antecesor în Academia Theresiană. M-ați primit și ați discutat cu mine mai întâi de asigurare, apoi de „Reforma administrației”, tranșată de mine în „Convorbirile literare”. De la administrație vorba de sine a trecut la politică în genere și la cea bucovineană în special. Am început să Vă expun starea de la noi, amintind, că în timpul din urmă s-a iscat o luptă vehementă între direcțiunea veche-reacționară și curentul tânăr-progresist. Aicea Domnia-Voastră ați observat – și cuvintele respective mi s-au întipărit adânc în memorie – aproape verbal următoarele:

„O știm și noi. Mi-a scris baronul Victor Styrcea și înainte de scut timp a fost aice baronul Eudoxiu Hurmuzachi, cerând sprijinul nostru. S-a întâmplat însă afacerea cu consilierul cela și asta ne-a pus pe gânduri. Ne-am zis că lucrul nu-i cu cale și ne-am decis să nu ne amestecăm defel în trebile bucovinene. Atât eu, cât și Domnul Carp și cei ce se țin de politica noastră păzim cu toții această rezervă”. Eu, atunci, întrerupându-Vă, am adăugat că vederile mele sunt de tot identice și că eu, dacă-mi dați voie să exprim o dorință, Vă rog să nu vă amestecați defel în certurile noastre casnice și îndeosebi să nu trimiteți nici un franc peste hotar, deoarece banul corupe, la care Domnia-Voastră mi-ați strâns mâna, zicând: „Suntem de acord, ne-am înțeles”.

Că lucrurile s-au petrecut astfel, pot jura și dovedește chiar cuprinsul epistolei D-lui Predescu, martorului invocat de Domnia-Voastră, care așijderea accentuează rugarea mea de a nu [vă] amesteca, și declarația Domniei-Voastre, că întregul partid junimist păzește rezerva necesară. Numai de decursul discuțiunii Dl. Predescu nu-și aduce bine aminte. Căci declarațiile amintite nu au fost provocate de întrebarea Domniei-Voastre, ce m-a adus la București – Domnul Tit Maiorescu are maniere prea bune, ca să supună pe un oaspe venit a-i face un act de curtoazie unui interogatori, ce caută la București – ci mai vărtos prin observarea Domniei-Voastre, că a intervenit Dl. baron Styrcea și a cerut sprijin Dl. baron Hurmuzachi. Numai împărtășirea aceasta m-a făcut să Vă adresez rugămintea de a nu Vă amesteca. Fără de ea n-aș fi avut rost, de nu i-ar fi premers narațiunea despre scrisoarea baronului Styrcea și sprijinul

solicitat de baronul Hurmuzachi, și tot așa hotărârea partidului junimist, de a nu se amesteca, n-ar fi fost cu puțință, dacă nu i-ar fi premers o cerere concretă de sprijin, deoarece politicienii practici nu i-au (sic!) hotărâri academice, precum desigur partidul junimist nu va fi luat nici o hotărâre în chestia venețiană sau în afacerea prințesei de Toscana. Dar o cerere concretă de sprijin n-a putut să o formuleze nimene altul, decât baronul Hurmuzachi, care singur fusese la Bucureștii. Astfel logica faptelor dovedește exactitatea ziselor mele. Vă rog încă să întrebați anume atât pe Dl. Predescu, cât și pe ceilalți doi domni ce erau de față la întrevvedere noastră și al căror nume nu l-am înțeles la prezentare, ori de-și aduc aminte, că ați numit expres numele bar. Styrcea și a bar. Hurmuzachi. Sunt sigur că toți vor admite faptul acesta, iar uzul numelor acestora n-a putut urma, decât în legătură cu un sprijin cerut de ei.”

De fapt, ce se întâmplase? În urma unor „insulte și calomnii” din „Deșteptarea”, Florea Lupu, care provocase un întreg scandal în urma unei adunări publice ținute, la Rădăuți, dăduse „Deșteptarea” în judecată. Înainte însă ca procesul să se desfășoare, află de la Aurel Onciul – aceasta e narațiunea lui – de intenția redactorilor „Deșteptării”, care s-ar fi prezentat ca reprezentanți ai interesele românilor din Bucovina, de a obține sprijin financiar din România. Deși la proces, „Deșteptarea” și-ar fi probat nevinovăția prin alte calomnii și insulte, printre care și faptul că Florea Lupu, pentru apariția „Timpului”, ar fi primit subvenții de la guvernul austriac, procesul s-a încheiat prim împăcarea părților. Numai că, după împăcare, „Deșteptarea” a publicat scrisoarea lui Titu Maiorescu, care declanșează un nou scandal, printre care și un proces intentat lui Eudoxiu Hurmuzachi.

Scrie Florea Lupu, în „*Wenn schon, denn schon!*” (1903: 7):

Din Viena am vizitat ocazional pe cumnatul meu dr. Aurel Onciul din Brünn. D-lui mi-a povestit că cu prilejul călătoriei sale prin România a aflat de la Dl. Tit Maiorescu din București, că clica deșteptaristă, identică cu clica boierească, a cerșit «ajutor» în București. «Ajutor?» Ce fel de ajutor poate ea să ceară? Evident că numai ajutor bănesc. Această știre m-a revoltat adânc din mai multe cauze și anume: Noi democrații luptăm cu pieptul gol, lipsiți de mijloace materiale. La gazetele noastre «Privitorul» și «Voința poporului» nu-i un suflet care ar primi un ban pentru munca sa. Redactorii, colportorii, colaboratorii etc. toți muncesc gratuit numai din însuflețire curată pentru cauza poporului. Gazetele noastre au de cinci ori mai mulți abonați decât gazetele boierești și, totuși, luptăm cu deficite mari. Dincolo, clica boierească cu bogatele ei mijloace materiale, cu puterea țării în mână și cu puternicul aparat administrativ la spate. Redactorii «Deșteptării» boierești sunt bine plătiți, întrețin un birou redacțional confortabil în piața principală a orașului, iar agenți boierești plătiți cutrieră țara și se opintesc zădarnic a strânge poporul la strunga clicii deșteptariste. Dacă clica boierească n-ar plăti cu bani scumpi slujbele efialtice ale scribenților de la «Deșteptarea» și «Buk[owinaer] Journal», «Deșteptarea» în același moment ar trebui să apună pentru că nu s-ar afla un suflet în țară care din convingere curată ar putea să întindă mână de ajutor acestui reptil jurnalistic trădător de interese populare. Pe lângă toate acestea încă și «ajutor» bucureștean! Cum, D-zeule, să mai ții piept acestei colosale preponderanțe! Ș-apoi, dacă merge unul sau altul potlogar național particular, cerșește și primește milă bănească – fie chiar și de la București – nu-l poți opri, pentru că toți indivizii din țară nu-i poți priponi de stâlpi ca să nu treacă frontiera într-o sau alta parte. În de tot alt aspect se prezintă afacerea, dacă persoane politice caută «ajutor» în străinătate.

Și după ce, într-o logică strânsă, prezintă și interpretează faptele, Aurel Onciul consideră că nu există un motiv rațional ca pe baza lor să fie numit „denunțiator cu aspirații mai înalte”. Prin urmare, își continuă el scrisoarea:

Lucrul fiind așa, aștept cu siguranță de la lealitatea Domniei-Voastre, că după deslușirile primite veți retrace insulta pronunțată în efect pe baza informațiilor unilaterale ale baronului Hurmuzachi și-mi veți da în «Deșteptarea» o declarație corespunzătoare.

În caz că conștiința nu Vă v-ar dicta o atare declarație, Vă cer satisfacție. Las de tot în discrețiunea Domniei-Voastre, ori de vroiați să-mi dați satisfacția cerută pe calea judecătorei, cu arma sau înaintea unui juriu de onoare, compus de câțiva gentlemeni, care să judece ori de insulta aplicată mie este întemeiată în faptele mele sau ba. Așjdera Vă conced să alegeți membrii juriului după plac. Dacă-mi dați voie să propun și eu un membru, Vă nominez din parte-mi pe amicul Domniei-Voastre Dl. Petre Carp.

Aștept răspunsul Domniei-Voastre la satisfacția onorabilă cerută până în 13/26 April a. c. Neprimindu-l până atunci, voi considera de refuzată atât declararea dorită, cât și satisfacția cu arma și prin juriul de onoare și mă voi adresa judecătorei, publicând totodată epistola prezentă.

Adaog în urmă că, cu toată nedreptatea sanglantă ce mi-a făcut-o particularul Tît Maiorescu, nu voi înceta nici când a venera pe literatul Maiorescu, protagonistul adevărului.

Dar Titu Maiorescu, cum am spus deja, de va fi primit cu adevărat scrisoare, n-a vrut să răspundă. Îl va fi iritat măcar insolenta cu Petre Carp. Ce-i drept, nici Aurel Onciul n-a apelat la instanță, ci a preferat să facă public cazul. În finalul unui comentariu la scrisoarea publicată, afirmă totuși:

...nu-mi rămâne alta decât să-mi iau eu însumi satisfacție. Cu tot respectul meu față de meritele literatului Maiorescu, regret a mă vedea silit, să constat că particularul Tît Maiorescu are îndrăzneala de a minți și insulta, nu însă curajul de a răspunde pentru cuvintele sale.

De altfel, numărul 6, din 1 mai, al „Privitorului” (dedicat în bună parte acestei „afaceri”, cum se spunea în epocă) publică și următoarea „Știre mărunță”:

În afacerea Dr. A. Onciul – T. Maiorescu, partidul democrat român reprezentat prin Soc. pol. „Unirea”, „Privitorul” și „Voința poporului” a hotărât unanim a-i opri D-lui Dr. Aurel Onciul urmărirea D-lui T. Maiorescu pe calea penală în București, nefiind deloc garanții că într-o afacere eminent politică un străin ar putea obține o judecată obiectivă în București. D-lui Dr. Aurel Onciul i s-a notificat telegrafic această hotărâre cerându-i-se răspuns. Așteptăm cu siguranță că Dl. Aurel Onciul se va supune deciziei sus amintite, căci integritatea și onestitatea D-lui A. Onciul sunt mai presus de orice îndoială și ar fi greșit de a încinge o luptă inegală cu calomniatori pare-se profesioniști, ale căror machinațiuni, ca în cazul din chestiune, nu cunosc nici conștiință, nici onestitate, și deci nu se vor sfii de a pune în mișcare și intrigile cele mai ticăloase.

Iar Aurel Onciul, șeful Partidului Democrat, firește, democrat fiind, s-a supus deciziei partidului. Iar această informație se publica în același număr în care Florea Lupu își încheia intervenția cu titlul „Wenn schön, denn schön!” (1903: 11) cu aceste cuvinte:

Dacă Dl. T. Maiorescu, în loc să se delecteze în tică cu «adâncă mulțumire» la producțiunile muzicale ale baronului Styrcea, s-ar fi înhămat vreodată la o luptă gigantică contra unei clici politice atotputernice, perfide și capabile de cele mai grețoase infamii, într-o luptă «sinucigătoare» precum ne-au avertizat prietenii noștri politici, dar unic salvatoare pentru poporul român bucovinean, dacă Dl. T. Maiorescu într-o atare luptă ideală purtată cu arme cinstite ar îndura în spinarea sa cele mai înveninate și infame atacuri, dacă Dl. T. Maiorescu într-o atare luptă ar fi fost amenințat cu pierderea existenței sale, rămânându-i în cârcă doară o familie numeroasă, cu care n-ar fi știut ce să înceapă, Dl. Tit Maiorescu niciodată n-ar fi avut curajul n ne insulta precum a făcut-o.

Făcând-o D-lui aceasta cu toată starea arătată a lucrurilor, Dl. Tit Maiorescu s-a degradat la bătrânețile sale la o simplă spălătoria politică a murdărilor clicii politice boierești din Bucovina. Ceea ce a făcut Dl. Tit Maiorescu cu mine nu o face un bărbat cinstit, ci un mișel, un calomniator ordinar.

Sfârșesc și eu cu o vorbă «berlineză»: Wie der Schelm ist, so denkt er.

Va fi aflat Titu Maiorescu de toate *faptele* acesteia *jurnalistice*? Va fi fost lezat în esența ființei sale și dezamăgit profund de Bucovina? Se va fi amuzat? Va fi suferit? Îi va fi trimis Doxuță Hurmuzachi numerele din „Privitorul” care-l vizau? Acel Doxuță Hurmuzachi chemat și el în instanță, dar nu de Aurel Onciul (Cu *chițibușuri boierești de felul acesta*, spune el, *eu nu mă ocup. Rog deci pur și simplu pe Dl. baron Eudoxiu Hurmuzachi să se considere așa ca și când ar fi avut în realitate parte de tratamentul amintit* (o palmuire publică, n.m.), și *declar afacerea Hurmuzachi de terminată* – „Pro domo”, în „Privitorul”, (1903: 6), ci de Florea Lupu. De fapt, pare-se că Aurel Onciul voia neapărat să se bată în duel cu cineva; nu și-a găsit însă în Doxuță omul, despre care scria: *Codicele nostru de onoare nefiind scris, admite la fiecare pas zece păreri diferite și lasă cea mai mare libertate opinării subiective. Constat numai că Dl. Hurmuzachi se acață de fiecare pretext de formă spre a scăpa de răspundere. Oameni de onoare nu proced astfel. Ei sau revocă, când văd că au dreptate, sau se pun la dispoziția ofensatului. Așa baronul Főjerváry s-a pus la dispoziția D-lui Lengyel, deși putea să obiecteze că a trecut vârsta de șizeci de ani și este deci dispensat de armă. Dl. baron Hurmuzachi procede altfel. El are o idiosincrazie înăscută în contra armelor; lucrul lor accelerează rapid activitatea organelor sale digestive. Pare adevărată legenda că mai lesne poți muta un munte, decât aduce pe baronul Eudoxiu Hurmuzachi înaintea tăișului unei săbii* – „Aspirări mai înalte” (1903: 11).

Se pare, totuși, că Eudoxiu Hurmuzachi a fost nevoit să se dueleze cu Aurel Onciul în preziua comemorării la Suceava a 500 de ani de la trecerea în neființă a lui Ștefan cel Mare. Cum în 1904 avea să ajungă profesor secundar la Liceul din Suceava (de fapt, fusese și cooptat în comitetul pentru organizarea comemorării), spusele lui Ion Nistor din *Istoria Bucovinei* se bazează, cu siguranță, pe propria constatare: „Dușmănia între românii democrați și cei naționali era așa de aprigă încât ea nu putu fi domolită nici cu ocazia aniversării a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare care se desfășură într-un cadru festiv, în ziua de 4 iulie 1904, în prezența delegaților din toate țările românești. // Eudoxiu (Doxuță) Hurmuzachi, președintele comitetului serbării ajunse în conflict cu șeful democraților, Aurel Onciul, cu care trebui să se bată în duel, prezentându-se bandajat la serbare” (Nistor 1991: 320). Poate că astfel o

onoare va fi fost astfel salvată. Dar scopul a fost altul și el a fost atins, căci, precizează același Ion Nistor, la „alegerile dietale care au avut loc în iulie 1904” și care „se desfășurară într-o atmosferă agitată”, „democrației și aliații lor din tovarășia țărănească dezvoltară o propagandă electorală necunoscută până atunci în Bucovina”, în așa fel încât „candidații conservatori și naționali fură bătute în alegeri, iar democrații intrară victorioși în Dieta Bucovinei” (Nistor 1991: 320). Atragerea lui Titu Maiorescu în disputele locale va fi contribuit și ea la această victorie politică. Prin urmare, Aurel Onciul cu grupul și alianțele lui avea să câștige alegerile; Eudoxiu Hurmuzachi, în schimb, câștigă procesul, a cărui desfășurare, sub titlul deja previzibil, „Aspirări mai înalte”, e prezentată detaliat în nr. 44 și 45 apărut duminică, 6/19 iunie 1904. Două lucruri merită să fie reținute. Înainte de toate, deducem că Titu Maiorescu și Stavri Predescu au fost citați de tribunalul din Cernăuți să se prezinte personal la această întâlnire, pentru a sta „față în față cu acuzatorul”, caz în care, crede avocatul lui Aurel Onciul, poate că și-ar fi modificat depozițiunile pe care – detaliu important în viața lui Maiorescu – le făcuseră, „sub jurământ”, la Tribunalul de Ilfov. Apoi, e de reținut că, în expozeul final, Aurel Onciul precizează, din nou, că „depozițiunea d-lui Maiorescu este mincinoasă. Morala publică este putredă în România, dovadă falsurile de la ministerul de finanțe și afacerea sortirii rentelor. Viața socială din România este cunoscută, căsătoriile nu înseamnă nimic, divorțurile sunt la ordinea zilei, morala este laxă”, așa încât jurații ar trebui să înțeleagă ce înseamnă în România a face o depozițiune sub jurământ. Cuvintele sunt ale lui Aurel Onciul, care-și încheie pledoaria spunând: „Domnilor jurați! Dacă pe baronul Hurmuzachi îl veți achita, atunci prin verdictul Domniilor-voastre spuneți că *Aurel Onciul este un mincinos, un denunțiant, un ticălos*”, în „Aspirări mai înalte” (1904: 2-3). Iar Curtea l-a achitat pe Eudoxiu Hurmuzachi, în vreme ce Aurel Onciul și Florea Lupu au fost condamnați la plata cheltuielilor de judecată. Totuși, în scurtă vreme, Onciul și aliații săi ucraineni și evrei aveau să câștige alegerile pentru Dietă. Scandalul cu Titu Maiorescu, deducem, a meritat să fie declanșat.

În fine, rămâne întrebarea nu dacă Eudoxiu Hurmuzachi mersese la Maiorescu cu intenția de a solicita un ajutor financiar pentru „Deșteptarea”, ci dacă Maiorescu ar fi acceptat să ofere un astfel de ajutor. Într-un răspuns pe care i-l trimite, pe 18 apr. / 1 mai 1902 lui Matteo Bartoli, în privința propunerii ca la o școală nouă din Susgnevizza (Istria) să se studieze limba română, Maiorescu preciza: „Orice implicare din partea noastră în chestiuni școlare din Istria ar fi denunțată de adversarii noștri croați ca o formă de agitație românească. Iar ce nu pot să fac deschis în astfel de situații, nu o să fac nici pe ascuns. (...). De italienii din Trento, Trieste, Fiume s-ar cuveni și ar trebui să se preocupe italienii din Austria, iar de românii din Ungaria, din Bucovina și din Istria, numai românii din Austro-Ungaria” (Maiorescu 2021: 751-752). Răspunsul este deci evident.

BIBLIOGRAFIE

- Hurmuzachi 1903: Eudoxiu Hurmuzachi, „Aspirări mai înalte...”, în „Deșteptarea”, Anul XI, joi, 3 aprilie, p. 1-2.
- Lovinescu 2017: E. Lovinescu, *Ciclul junimist I T. Maiorescu*, ediție coordonată de Nicolae Mecu, text îngrijit de Daciana Vlădoiu, Note, comentarii și indici de nume de Oana Soare, introducere de Eugen Simion, București, Academia Română – Fundația Națională pentru Știință și Artă.
- Lupu 1903: Florea Lupu, „Pro domo”, în „Privitorul”, Tomul II, 1 iunie, nr. 11, p. 6.
- Lupu 1903: Florea Lupu, „Wenn schon, denn schon!”, în „Privitorul”, Tomul II, 1 mai, nr. 6, p. 7.
- Maiorescu 2021: Titu Maiorescu, *Opere IV. Jurnal 1898-1902*, ediție de Adina Dragomirescu, transcrierea și traducerea textelor din germană de Ștefan Colceriu, București, Academia Română – Fundația Națională pentru Știință și Artă.
- Nistor 1991: Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, București, Humanitas.
- Olaru 2020: Dragoș Olaru, *Mesaje din trecut (Istoria ca lumină, speranță și leac)*, Cernăuți, Editura Druk Art.
- Onciul 1903: Aurel Onciul, „Aspirări mai înalte”, în „Privitorul”, nr. 9, 1 mai.
- Onciul 1904: Aurel Onciul, „Aspirări mai înalte”, „Deșteptarea”, 6/19 iunie, p. 2-3.
- Ornea 1987: Z. Ornea, *Viața lui Titu Maiorescu*, I-II, București, Editura Cartea Românească.
- Vatamaniuc 1991: Dimitrie Vatamaniuc, „Ioan Slavici și colecția documentelor Hurmuzaki”, I, în „Academica”, Anul I, nr. 7, p. 24.